

hogy sok utánjárással sikerült kisajátítani 1873-ban a lelhelyet, az ókori temetőt, a melyet rendszeresen felásatván, ezrivel találtak azokat az elragadó szépségű szobrocskákat, a melyek műértőt és laikust egyaránt elbájolnak.

A philosophia és a philosophiai tudományok jelene.

Th. Ribot, *La psychologie anglaise contemporaine*, Paris, 1870.

(Vége)

VIII.

A tágas értelemben vett psychologia, a szellemnek összes tüneményeit minden állatnál felöleli, azokat nemcsak a felnőtteknél, hanem a fejlődés különböző phazisaiban levőknél is vizsgálja, mi által tágas, csaknem határtalan tért nyit a kutatásra. Így állván a dolog, nem meglepő-e, ha látjuk, hogy eddigelő a legjobb hirben álló psychologiai értekezések is szertelenül rövidre fogják? Még meglepőbb lesz ez a rövidség, ha a psychologok műveit a természetvizsgálók bő és részletekkel megrakott munkáival összehasonlítjuk. Honnan ez a különbség, hanem ha az alkalmazott módszertől? Az egyik fáradhatatlan kitarással gyűjti a tényeket, jegyzi a kivételeket és eltéréseket: a másik bizonytalan vázlatra és néhány elvont mintára szorítkozik. Azonban annak az elvnek, a mi a lelkes lényekben érez, tesz, akar és gondolkodik, nincsen-e csaknem számtalan változata, melyek csupán hajszálig menő kutatásokra derülnek ki? Hihető-e, hogy az emberi lelket rövidebben le lehessen írni, mint egy növényt?

Miután a haladásnak minden tudományban elmaradhatatlan eredménye a munka megosztása és ismét megosztása, előre látható, hogy egy kiterjedt, valóban teljes psychologia több ágra szakad, hogy abban altudományok alakulnak, melyek tüzetes tanulmány tárgyai lehetnek. Vakmerőség lenne előre megjelölni ez osztályokat; de némelyiket szinte előre láthatjuk.

Mill Stúárt János, miután azokon a magvas lapokon melyeket a psychologia módszertanának szentelt (*Logika rendszere* VI. könyv, I. 3. 4 és 5. fe.) megmutatta, hogy ezen tanulmánynak tárgya „a sorozatok egyformasága“, megjegyzi, hogy a tudomány tökélye és legszélső tökélytelensége közt felvehetni egy közvetítő esetet. Példa erre az árapály elmélete: ha ennek a tüneménynek csak általános okait tekintjük, egész bizonyossággal előre megmondhatjuk; de a helyi vagy mellékes körülmények (minő a partok alakulása, vagy a szél iránya) annyira módosítóan hatnak, hogy az általános számítás eredményeit felforgatják. „Az árapály tudománya még nem exact tudomány, és pedig nem a természettel járó tősgyő-

keres lehetetlenség miatt, hanem mert igen nehéz a leszármazott egyformaságokat szabatosan megállapítani. Az emberi természet tudománya is erre a fajra ütött.

Mill Stuárt a pszichologiai tudományokat két nagy osztályba sorozza: egy részt kísérletiekre, másrészt deduktívekre.

A kísérleti (tapasztalati) pszichologia, a megfigyelésen alapulván, tényeket állapít meg, melyekből törvényeket húz ki és az emberi természet philosophiájának egyetemes vagy elvont részét teszi.

A deduktív pszichologia, mely az ethológiát vagy a jellem tudományát alkotja, az előbbit fölteszi. Kutatja, hogy a psychikus tények általános törvényei találkozásai, kombinációik, egymással kereszteződéseik által miként hozzák elő az egyedi és nemzeti jellemnek különféleségét.

Ha már most, emez ujjmutatások után, egy valóban tudományos pszichologia osztályait ki kell jelölnünk, úgy tetszik, hogy annak a következőket kell magában foglalnia:

Elsőben is az általános pszichologia neve alá foghatjuk az öntudat, az érzések, gondolatok, emóciók, akarás stb. tudományát, a legáltalánosabb szempontokból tekintve. Ezt a tudományt, melynek különben minden többi ismeretnek kiinduláspontjául és alapjául kell szolgálnia, eddigelé kizáróan psychologok mivelték. Világos továbbá, hogy az általános pszichológiának hasznára kell fordítani az alárendelt részeknek köszönhető minden fölfedezéseket. Első rendben kiegészítené magát az összehasonlító pszichológiával, a minék fentebb megkísértettük tárgyát megjelölni és fontosságára rámutatni, továbbá kiegészülne a szabályellenességek és monstrositások tudományával, a mit pszichologiai teratológiának (természetellenességek tudományának) nevezhetnénk. Nem szükség sok időt tölteni annak a bizonyításával, hogy az eltérések ismerete mily hasznos a tünemények teljes megértésére; nevezetes azonban e tekintetben a pszichologia gondatlansága. Nem tekintve Diderotnak a vakokról írt levelét, a mi azonban nem azt adja a mit ígér, s Dugald Stewartnak Mitchell Jakabról (Az emberi szellem philosophiájának elemei III. köt.) írt néhány lapját s néhány elszórt észrevételét: a pszichologia teljesen szemet hunyt a törvényellenességek és kivételek előtt.¹⁾ A physiologok Bridgman Laura különös történeté-

¹⁾ Az a philosoph, a kiről a tehetségek alkalmával már szóltunk, következő módon osztja be az embert tárgyazo tudományokat, azokat *anthropologia* névvel jelölván.

I. Az emberre mint egyedre vonatkozó vizsgálódások.

1. A szervültre vonatkoznak: az Élet- és Boncztan.
2. Szellemi működéseire és tulajdonságaira vonatkozik: a Psychologia.
3. A szervület tüneményeinek az öntudat tüneményeivel való kapcsolataira vonatkozó vizsgálatok (a koponyatant és arczismét is ideértve.)
4. Az egyedi jellemre vonatkozók.

II. Az emberre, mint társas lényre vonatkozó vizsgálódások.

1. Erkölcsan.

ből következtetéseket vontak, az átváltozott érzés tanával homlok-egyenesen ellentéző következtetéseket, melyek a tényeken alapulván, nem találjuk rajta a közönséges bizonyítékok szintelen, jellemét. Egy siket, egy vak, egy eredetileg minden érzéktől megfosztott ember, nincs-e teljesen elkészülve a mi megfigyelésünkre, hogy alkalmazzuk rá a módszer legelősebb eljárásainak egyikét: a különbség (Difference) módszerét. Az örültségen tett, noha még tökéletlen tanulmányok meddők voltak-e eddigelé is?

Ha immár az elvont pszichológiáról a konkrétura térünk, ha az analysisist a synthesisért odahagyva, többé nem az általános törvényeket keressük, hanem a lehozottakat; ha megkísértjük kimutatni, hogy ezek a törvények, egymással keresztesződésök által miként szabályozzák a pszichologiai változatokat, egy új tudománynak, mint Mill nevezé, a jellem tudományának, az Ethológiának küszöbéhez jutunk. Magától értetik, hogy a közönséges pszichologia, a tények iránt való csekély izlése és az elvontságra való szokásos törekvése miatt teljesen elhanyagolta ezt a tudományt. A Phrenologia és Cranioskopia, melyek füstbe mentek, jobban fel fogták annak jelentőségét. A jellem tudománya gyakorlati, vagy alkalmazott pszichológiát alkotna, melynek hasznos volta szemebetűnő a nevelésre, az élet vezetésére, sőt a politikára is. Kétségkívül ebben a tudományban mindig lesz jó adag a gyakorlati ügyesség (art) természetéből; de nem lesz-e eléggé bevégzett e téren való mozgásának igazolására? A természetvizsgálók bizonyos szerves kölcsönviszonyokat (correlations) fedeztek föl, mikre akkor támaszkodnak, ha egy állatot néhány töredéke segélyével kell kiegészíteni. Tudjuk, hogy a láb és állkapocs közt kapcsolat van; hogy egy húsevőnek foga csontos szerkezetre, tehát csontos vázra, hátgerinczre stb. stb. mutat. Nem lehetne-e e minta szerint pszichologiai kölcsönviszonyokat fölfedezni. Vegyük fel, hogy biztos és különféle tapasztalatok öszszehalmozódása által anynyira jutunk, hogy például constatálhatjuk, hogy ily meg ily érzésmód oly meg oly képzelet-fajt tesz föl, a mi maga is oly meg oly ítélet- és okoskodás-módot föltételez, a mi szintily akarás és cselekvésmóddal jár stb. stb. Föltéve, hogy ez a meghatározás lehetőleg szabatos, egyetlen tény segélyével egy jellemet egészen megalakíthatnánk, minthogy a problema

2. Politika.
3. Polit. oeconomia.
4. Nyelvtudomány.

III. Az emberiségre vonatkozó vizsgálódások eredetét, fajtdit, haladását és polgárosodását illetőleg.

IV. Az emberiségnek a jelsőbb lényekkel való kapcsolataira vonatkozó vizsgálódások vagy theologia.

Bailey Sámuel: *Levelek az emberi szellem philosophiájáról*. II. köt. 20-ik levél.

enynyiből állana: a sorozatnak egy tagja adva lévén, találjuk meg abból az egész sorozatot.

Meg fogják engedni, hogy ez a föltevés semmiesetre sem káprázatos, ha jól megjegyezzük, hogy a vizsgaszellemek ösztönszerűen végzik ezt a jellem-megalkotást, gyors és biztos, noha semmikép sem tudományos bemélyedés által (intuitio); s hogy létezik egy sajátsterü ügyesség (art), a mit ember-ismeretnek hívnak. A kérdés a körül forog, vajjon ebből az ügyességből nem lehet-e tudomány? azaz a helyett, hogy taláalomra indulnánk. Szabatos és az esetek egész seregére alkalmazható, illetőleg azok által többszörösen igazolt törvények szerint tegyünk. Mikor enynyire eljutunk, az ethologia lábrá lesz állítva.

Úgy tetszik, hogy fölvehetnénk egy etholgiát az egyedek, egyet a népek, és ismét egyet az embertörzsek számára.

A három közül a legjelentékenyebb és legkonkrétebb az egyedi ethologia, kutatná a nemi és vérmérsékleti különbségből eredő psychikus elhatározásokat. Meghatározná azokat a pszichologiai jellemeket, melyek a szellemnek, általunk költő, iparos, harczfi stb., névvel jelölt más-más fordulatait mutatják, tanulmányát így egy bizonyos számú typusba kebelelvén. A phsychologok közt egyedül Dugald Stewartot tudom olyannak, a ki megkísérlette ezt a munkát (Az emberi szellem bölcsészetéhez adott függelékben. III. köt.) igen tökéletlen és főleg igen határtalan essaykben, melyeknek a hosszadalmasság nem a legescékélyebb hibájok.

A népek és törzsek ethologiája anyagát a nyelvészet és történelemből merítné. Egyébiránt könnyen belátható, hogy az Ethologia semmikép sem zavarodik össze a történelemmel. Valamely nép jellemének a meghatározása, s történetének elbeszélése oly különböző valami, mint egy embernek arczképét adni és életrajzát birni. Egy népnek története és az egyesnek életrajza nem csupán abból áll, a mi belőlük származik, hanem a külkörülményeknek rájuk való hatásából is. Az ethologia kidobja ezt az utóbbi elemet, s csakis anynyiban veszi számba, a menynyiben az a jellembé való mélyebb behatolásra szolgál. Egyébiránt az ethologia semmi esetre sem törekednék a jellemeknek pusztán pathikai isméljét adni, hanem megkísértené azoknak phásisait meghatározni és fejlődésüket szemmel tartani.

Ha magunkat szorosán a tüneményekhez tartjuk, s a psychologia metaphysikájáról egy igét sem szólunk, körülbelül ilyen lesz ezen tudomány beosztásának a kerete. De a míg alosztályokra nem oszlik, egész terét lehetetlen felölelnie, ezért egy pár általános törvény megállapításával beéri s magát a rövidséghez és a közönséges értekezések vékonyságához tartja.¹⁾ Tekintve azonban az általa fel-

¹⁾ Franciaországban, tudunkra egyetlen mű, melyben ki van mutatva, hogy a közönséges psychologia menynyire ki nem elégitő, s hogy az a kérdéseket menynyire elhanyagolja Vacherot *Essais de philosophie critique*-ja, 152 s köv. lap.

fogott tények és kérdések szerfölött különféleségét, a feladat kimeríthetetlennek látszik, a nyomozó előtt végtelen láttával nyílik, s úgy találjuk, hogy ott töméntelen munka várokozik ránk, mert bátran elmondhatjuk, hogy még semmi sincs végezve.

Úgy tetszik, legjobb a psychologianak azt kívánunk, hadd hatoljon be a látszó rendetlenség és valódi termékenység ama korszakába, a hol minden kérdést külön tanulmányoznak és mélyre hatván, kutatnak. Jelenleg talán legjobb szolgálatot lehetne tenni a psychologiai tanulmányoknak, egy jó monographia- és a nevezetesebb pontokat tárgyazó emlékiratgyűjteménnyel. Kétség kívül, mindez még nem tudomány; de e nélkül nincs tudomány. Ennek a módszernek nem egyedüli előnye lenne az, hogy a tényleges törekvéseket életrevalóbbakkal, a föltevéses általánosításokat a tények tanulmányával helyettesítné, s egyszersmind mindenki által megközelíthető feladatok kapuit tárná fel. Ebben a részletes munkában mindenki erejéhez és viszonyaihoz képest vesz részt, mert sokan vannak, kik nem bírnak építészek lenni, követ azonban jól tudnak faragni. Megeshetik, egyetlen sötét pontnak a földerítése száz munkás életébe kerül. De mi ez a nyert eredményhez képest? A tudomány munkájakat elfogadja, s nevöket elfelejti. Igazi jellemét, a személytelenséget magára ölti. Multi pertransibunt, sed augebitur scientia.

IX.

A philosophia és a philosophiai tudományok jelenének emez érdekes rajza után, szerzőnk mellőzve az angol apriori philosophiai iskola kitűnő képviselőit, minők Hamilton (Sir William), Whewell, Mansel, Ferrier stb. a psychologiai, vagy associatiói iskola vezérférfajainak rendszereit ismerteti: Nevezetesen Mill Jakab Mill Stuart János; Spencer Herbert, Bain Sándor, Lewes György, Bailey Sámuel, Morell D., Murphy J. műveit. Irályát mindenütt átlátszóvá, hogy ne mondjam elegánsá teszi az a tiszta, éles felfogás, melylyel az egyes szerzők gondolatvilágába behatol.

Legtöbb tért szentel Spencernek és Bainnek. Amazt Mill Stuart is a nagyobb legnagyobbjai közé sorozta, Comte Ágost pártjának mondotta; emerről Spencer mondá essayjében (Essays I-ső kötet „Bain on the Emotions a. the Will“), hogy a szellem természetrajzát adta, mert az utóbbi 50 év alatt az anatomok és physiologok fölfedezte tények óriási halmazát rendezte. Másfelől azért érdekes Bain műveinek a tanulmányozása, mert televér képviselője ő a skót philosophianak, melynek fő jellemvonása — mondja találóan Ribot — a féltékenység; míg érdeme ennek az iskolának a metaphysicától való tartózkodás, ami azt egyfelől az eszmék körében való kalandos rohanástól, másfelől a romboló constructioiktól óvta meg. Ez a mű ösz-

tönszerű tartózkodás időt engedett nekik a kitartó megfigyelésre. Ez iskola tagjainak van izlésök a kisszerű tényekre, a pszichológiai curiosumokra, a ritka esetek, a kivételek ellesésére, mi nélkül a dolgok mélyére nem hatolhatni.

Nagy hiánya, ugymond szerzőnk, ennek az iskolának, hogy tulságos szorongásban igyekezett összhangzásban lenni a köz-ésszjárással (common sense), s félve-félt a kételytől. Ha még számbayeszszük, hogy nem volt elég tehetsége az átalánosításra, a synthesisre... előttünk áll az az iskola, melynél többet egy sem tett a tapasztalati psychologia gazdagítására.

Spencer Herbert a merész, széles látkörű, az egész ismeret kört felölelő elsőrendű gondolkodó iránt szerzőnk kiváló tisztelettel emel kalapot. Philosophiájának alapelvét az evolutiót összehasonlítja Leibnitz folytonos haladási alapelvével. Azonban mig Leibnitz haladása sajátkép egy levegőben járó szellemes ötlet, Spenceré az élet s a tények tengeréből fölmerülő törvény. Ha Leibnitz azt mondja, hogy minden egyes, még oly csekély tárgy vagy lény is egy-egy élő tükör mely a mindenséget vissza tükrözi. Spencer azt állítja, hogy minden lénynek meg van a maga ható-viszonya (correspondence) környezetével szemben. Egy kő, egy fa, egy kutya, egy természeti ember, egy európai, Newton vagy Shakspeare mindenik más-más fokát láttatja a kölesönhatásnak önmaga és a külvilág közt. Ime a Leibnitz elvének tapasztalati alapon megújodott mássa. Spencer az az egyetlen angol gondolkodó ma, aki a skót iskolai digestat és pandectát organummal teljes phisosophiai rendszerrel egészíti ki. Ha Plátó gondolati rendszert font, még mielőtt a spekulatiót a természet ismerete megszeliítette: Spencer a maga rendszerét az újkori vizsgálódás mezén fölmerült anyagból construálja. Megkisérti a tüneményeket az erőik egyensulya törvényére vissza vinni, s kimutatni, hogy a tünemények egymássá alakulhatnak (convertible) a physikai műfolyamoktól fel egész az életig, a gondolatig, a történelmi fejlődésig egyiránt kárhoztatván a spiritualismust, és materialismust mint két hiábavaló megoldási kísérményt.

És most hadd mutassunk rá pár vonásban, a mű menete alatt szerzett egy-két tanulságra.

Mig a rationalis psychologia, mint a gothai almanach, egyedül a természet uralkodó családjával, az emberrel (s az ember törzsek közt is csak a felnőtt és civilisált emberrel) foglal kozik: a tapasztalati psychologia, nem szégyenli a szellemi élet alsóbb rendű tüneményeit is vizsgálni, sőt Spencer és Bain határozottan sürgetik tanulmányozását, az állatoknál, a természeti és civilisált embernél, hogy azoknak általa a szellem morphologiájának rendszere megalkotathassék. A rationalis psychologia sokszor oly bonyolult szellemi tényeket tart eredetieknek és felbonthatatlanoknak, melyeket a tapasztalati iskola többszörösen elemeire bont. Amaz azt tartja, hogy a tapasztalat nem forrása eszméinknek, sőt az maga is a szellem sa-

ját erőinek a műve; emez nem tagadja ugyan képzeinkben a szellemi elvet, de azt tartja, hogy az nem utolsó, — tehát elemeire szedhető tény. Amott a társult képzetek önkény szerint — sine lege reunt; emitt a társulás törvényén — mondá Mill Stuárt — oly positiv tudományyá tömörülnek, mint akár a kémia. Ez a psychikus tünemények legáltalánosabb törvénye, messzebató jelleménél fogva hasonlít a physikai világban a mozgás törvényéhez.

Az eszmék származása kérdésében ez az iskola elér mind a sensualistáktól (Locke és Condillac) mind a rationalistáktól (Descartes Leibnitz), mind a kritikai iskolától (Kant), s a szellemnek sajátos spontaneitását veszi föl, mely a külről jövő behatásokat átalakítja. Ennek az erőnek forrása egyrészt a szervületben, egyrészt az idegszerkezetben van.

Az öntudat az érzések, képzetek, akarások és érzelmeik folyton tartó folyamata. Első alkotrésze a különbség, második a hasonlóság. Egyetlen primitív és elemozhatatlan tény az érzés. Az észrevétel a küllétezésnek megfelelő belállapot, mely ugy különbözik mindkét tényezőjétől (alany és tárgy,) mint a víz az élely. és könenytől.

Legtökéletlenebb rész az angol tap. iskola tanában, természetünk affektív oldalának az ismertetése. A két alaptény itt az öröm és a fájdalom. A szenvedélyek egyszerűek és összetettek. Az egyszerű érzelmeik száma még nincs tisztázva. Az aesthetikai és erkölcsi érzet nyilatkozatait az összetett emotiók közé sorozzák.

Az akarat forrása most a szervület, majd a műöszön, máskor a vágyak szenvedélyek tevékenysége. Kifejlett korában kormányzó hatalom; de amíg óda jut, sok tapogatózáson és erőlködésen kell átmennie.

Az akarat úgy szemre egyszerű erély, holott az a vonatkozó-sok (rapports) darabjaiból készült bonyolult gépezet. Az akarat tényei az okság egytetemes törvényének hódolnak. A mi művünk-e azok? Igenis kétségkivül, minthogy az elhatározást megelőző tudatos állapotok összege az én. Szabadok-e az akaratí tények? Ez fogós, érthetetlen, és így megoldhatatlan kérdés. A psychológiából a „szabadság“ szó, mint helytelen kitérleendő, mert csak zavar fakad belőle; helyére az alkalmasság aptitude szó beendő.

Az így felfogott psychológiának külön tudományyá lehet is, kell is válnia. De a szomszéd-tudományoktól, nevezetesen az élet-tantól magát el nem szigetelheti. Szorosan véve e kettő közt az elválasztó barázdát meghúzni nem lehet, mert vannak tünemények, melyek ide is, oda is tartoznak.

A psychologia alapja ugyan az élettan; de ez ismét az erkölcsi, társadalmi és politikai tudományok alapjául szolgál. Ennélfogva ki kell egészülnie egy gyakorlati tudományyá, az ethológiával, azaz az egyedi és nemzeti jellemek alakulása tudományával.

Íme az associatív psychologia alaptételeinek a foglalata. Oly eredmények ezek, melyek ellen a többi philosophiai iskolák nem egyszer kelnek s keltek ki élesen, sőt szenvedélyesen.

Az angol nemzet kitünő gondolkodóinak eszejárása mindig föltötte tanulságos és nagyhatású volt a tudományra és életre egyiránt. Ma, midőn a korunkat delej-erőként át meg átjáró tudományos és gyakorlati alapelvek nagyrésze tőlük ered; műveik szorgos tanulmányozása ránk nézve kétszeresen hivatató. Tárgyunkra nézve tőlük főként kettőt tanulhatunk. Egyszer azt, hogy az az ember, a ki magát megvénhedett századok, évezrek óta a természet koronájának, koronás fejének tartja, nem különb uralkodó, mint az angol koronás fő. S a mint attól megvárják, hogy birodalmát s annak törvényeit ismerje: szintűgy szükség, hogy az az ember, a ki magát a kül- és belvilág törvényes uralkodójának tartja, szelleme fényes birodalmát annak, (bizonyosan legrégebb származású) Magna Chartáját, s annak a teremtő kezeivel a legegyszerűbben irt, de legnehezebben olvasható törvénycikkeit, kormányzó uralkodóhoz méltó alaposággal ismerje. Másfelől Albion fiai vonzó példájokkal arra csalogatnak, hogy álljunk bele mi is belvilágunk tüneményeinek folyamába, mint az Idvezítő beállott volt a Jordánba, s vegyük a tudományos fogalmak keresztiségét, hogy többé ne tekintsük a philosophiát egyszerűen az értelem gymnasticájának, vagy épen nélkülözhető fényűzési czikknek, hanem legyen a philosophia ránk nézve is azzá, a mivélnie kell: „az egész világ mindennapi kenyerévé.“

Felméri Lajos.

Figyelmeztetjük t. olvasóinkat, dr. Czobor Béla „A keresztény műarchaeologia Encyclopaediája“ czimű, kiváló tekintettel a hazai műemlékekre dolgozott, sajtó alatt levő művére. A középkori műrégészeti tanulmányok a szakférfiak szűk köréből kijutva, a műveltebb közönség által oly lelkesedéssel karoltattak föl, hogy ma már ugy a vallásos érzület és kegyelet, mint az emelkedettebb nemzeti öntudat s magasabb fokú műveltség követelményei gyanánt tekinthetők. Ezen indok vezette a szerzőt már 1875-ben „A középkori egyházi művészet kézikönyve“ czimű munkája közzétételére, s vezeti ma, a példányok elkeltével, e mű teljesen átdolgozott és kibővített újabb kiadására. E 2. kiadás, mint czime is mutatja, tágabb kört van hivatva beölelni az első kiadásnál, a mennyiben a ker. műarchaeologia öszzes ágaira kiterjedvén, a különféle korszakokból fönmaradt hazai és külföldi nevezetesebb műemlékek készletét fogja tárgyalni, a mire nézve nemzeti muzeumunk gyűjteményeiben dús tárgysorozat áll rendelkezésre. A művelt közönség igényeit kiválólag szem előtt tartva, történeti sorrendben fogja megismertetni az őskeresztény római stb,

katakombákat, azok berendezését és emlékeit; a bazilikai, byzanti, román-, átmeneti és csúcsíves építmények (templomok, kápolnák és kolostorok) fejlődését, méltatni a középkori szobrászat érdekes példányait; bemutatni a templomi butorzatok, mint az oltár, szószék, szentélyszékek, keresztelő kút, orgona stb. korszakok szerinti alakjait, végül jellemezni az egyházi szerek, edények, liturgicus öltönyök s más paramentumok fejlődését, figyelemre méltó hazai és külföldi példányaikat. Egy szóval oly encyclopaedikus segédkönyvet óhajt nyújtani az egyetemi és lyceumi ifjúság, lelkeszkedő papság s hazai emlékeink iránt érdeklődő világi művelt közönség kezébe melynek kalauzolására mellett megtanulhatják a középkori műveket megérteni és becsülni esetleges hiányaikat pótolni, végül a valódi egyházi műizlés szellemében új tárgyak készítését vezetni és ellenőrizni. A körülbelül 20—22 ivnyi, diszes kiállítású s mintegy 250 ábrával illusztrált, nagy 8-ad rét alakú kötet ára 2 frt o. é. A megrendelések szives bejelentése levelezési lapon a név, állás, lakás és utolsó posta megjelölésével a szerzőhöz küldendő, a M. N. Muzeumba. A mű jövő évi januárius hóban fog megjelenni s a megrendelőknek utánvétellel megküldetni.

Az erdélyi muzeum részére 1878 június – augusztus havaiban beküldött adományok jegyzéke :

I. Könyvek: A m. tud. Akademiától, nyomtatványaiból 16 kötet és 36 füzet. — A bajor kir. tud. akademiától, Sitzungsberichte der philos.-hist. Classe. 1878. 1. 2. Heft. München 1878. — Budapest városától, Wein János jelentése a Duna folyó és a balparti vízvezeték vizsgálatáról. Bpest. 1877. és A fővárosi talajvizsgáló bizottság jelentései. Bpest 1877. (5—5 példányban). — A szebni Verein für Siebenb. Landeskundétól, Verhandlungen und Mittheilungen. Hermannstadt 1876. és Kirchliche Kunstdenkmäler aus Siebenbürgen. Hermannstadt 1878. — A m. kir. földtani intézettől, Évkönyv, III. köt. 3. füz. Bpest. 1878. — A ker. Magvető szerk.-től, Ker. Magvető XIII. évf. 3 füz. Kolozsvár 1878. — A vajda-hunyadi francisc.-zárda főnökétől, Avancinus Miklós. A Jézus élete. Ford. Ilyés András N.-Szombat. 1690. — Meltzl Oszkártól, Az erd. szászok állása. N.-Szeben 1878. és Die Stellung der siebenb. Sachsen in Ungarn. Hermannstadt. 1878. — Moller Edétől, Nosvai Péter és Arany János 1. füz. Bpest. 1878. (Folyt. köv.)